

ВЛАДИМИР СВИНТИЛА

СЛАДКОЦЕЛУВАТЕЛНА

chitanka.info

Демир е син на Кою и внук на Колчо. Пред всички тях е един Георги, за когото се знае, че учил занаята някъде в Австрия. И той като Молера пътувал с керванджиите до Виена. А тогава тия пътувания са били крайно опасни, че и мъчителни. Пътували са месец, че и повече. И ето как е ставало това.

Натоварят на колите с високите ритли стоките в големи чували и заскърцат волските кола. Вървят един след други трийсет-четирийсет, че и до сто впряга, пък напред са седнали коларите с остена в ръка. Като им омръзне да седят, слязат и вървят пеша. Минават бродове, че и пътища в планините, където слизат облаците да почиват. Пък като им стане много мъчно, керванджиите ще запеят. Нали знаеш, че и досега са се запазили керванджийски гурбетчийски песни:

*Яз отивам много надалече,
тежък гурбет. Тежка печалба.*

През Драва и през големите реки са минавали на сал, а пък на Дунава на Будин града още не е имало мостове, каквито има сега, ами са били като понтонните, на лодки. Пък Будин град, че и Пеща са били малки, не каквито са днес. Една крепост само и три махали къщи. Помнят нашенци скитанията на предците си. Че те, като се върнели, само за това разказвали: какви чудеса има по света. За тоя Георги се разказват много работи. Ходил той с керваните всяка година до Виена и до Липиска, коджа момък бил. Може да е бил керванджия, може да е бил пазвантин. Не се знае. Може с пушка да е пазил кервана, може цял ден да е ръгал с остена воловете. И един път, като били във Виена, този Георги нещо се разболял. Лежи в хана, гори в огън, идва при него един немски хекимин, дава му някакви церове, пък болестта не минава.

А пък дошло време керванът да се връща. Зер не е лесно керванът да се забави. Ще паднат големите дъждове, ще придойдат реките, върви се оправяй. Не може то тъй заради един човек двеста души да се бавят.

Тогава оставили му търговците едно кесе пари да се оправя. Ако умре, да има с какво да го погребат там по техните гробища, протестантските. Пък ако оздравее, да има с какво да си плати в хана и да търси да се прибере.

А Георги много време боледувал. Пък случили се добри хора в хана там, техния. Прислужвали му, гледали го, че по едно време го дали на калугерите да го гледат. Те там имали нещо като болниците сега. Ама нямало лекари, а калугери, от човешко състрадание гледали болните. Там Георги разбрал, че има много болести на света, и то най-опасни, по-страшни от неговата и че велики са човешките страдания.

Някому рязали крак, другиму ръка — за да ги спасят, разбира се. И виж какво разказвал Георги: Болния го хванат и го сложат на един стол. Вържат му очите да не гледа. А хекиминът вземе един трион и реже крака като дърво. Пък болният изпадне в несвяст. Имало някои оздравявали. Пък повечето на боклука.

Яка била душата на нашенеца, изтраял.

И един ден разбрал, че нищо му няма. Да, ама вече паднали първите слани. Като погледне сутрин през пенджерата — земята побелява.

Трябва да ти кажа, че нашенецът бил схватлив. Той и по-рано знаел немски думи, пък сега, като постоял сред тях, почнал да хортува. Да, бе, да му се ненадяваш. Пък трябвало да презимува и помолил той калугерките дали няма някъде място за слуга да му намерят, я в някой хан, я нейде другаде, дърва да цепи, да чисти, да мете. И от касапска работа разбирал. А те не. Намерили му работа при един молер, ще рече, иконописец. Пък той не рисувал икони като нашите, а други всякакви изображения. Например: поле и в него крави. А за какво им са кравите на картината на тия немци? Сякаш крави не са виждали. Аслъ!

Та отишъл той при тоя молер и работата му била съвсем лека. Ще насече дърва, вода ще донесе там от една голяма чешма на площада, ще стъкне огъня, ще премете. Другото вършела жена една, която била словенка някаква, и двамата бая се зачудили, като видели, че си разбират от приказката. А тая, словенката, душа давала за тоя немец молер, че бил много добър човек и голяма дарба имал.

Пък нашият, като свърши работа, все се потривал. Къде да иде, с кого да говори? Маел се из кухнята и по двора и все пречел нещо на онази словенката.

А пък техният господар, молерът де, ще се затвори в една голяма стая, сложи картината на един висок чатал и с едни дълги четки пише и рисува. Пък Георги все се зазяпвал.

На една маса в ъгъла немецът държал топове хартия и парчета липов въглен на хартията, като децата.

А веднъж, когато немеца го нямало, нашият седнал и той да опита може ли да рисува. Зер от нямане какво да прави човек се побърква. Седнал и рисувал нещо; куче, кон, магаре, каквото бил видял. И какво рисувал там, влиза немецът и отначало много се ядосал. Слугата българин седнал на господарската маса и майстори. Взех той листата да ги къса и като ги погледнал, не ги скъсал, а се хвърлил да целува нашия българин. И наредил така: Георги, като си свърши работата, отивал в стаята му, сядал в ъгъла и шарел с въглена. Каквото му дойде на ума. А немецът остави за малко четката си и погледне какво нашенецът прави. И все викал: „Гут, гут“, което по тяхному, ако не знаеш немски, значи „браво бе!“. И каквото нарисува Георги, немецът не го къса, а го слага отделно, прибира го. И като дошла пролетта, извикал той Георги и му показал неговите работи, от първата до последната. И Георги, като гледал, разбрал, че първите му били много слаби работи, пък последните направо добри. Значи има човекът напредък.

Напредък не напредък, дойдат ли нашите с колите, Георги ще си върви. Пък то тази година те не дошли, че много сила имали кърджалиите. Какво е за кърджалийски народ един керван? Каквото е една копа слама за огъня. Изяжда я, докато се обърнеш, и Георги останал при немеца и тая година.

Той вече техния език знаел, като самите тях, че се научил да чете и пише на езика им. Пък това е много трудно! Нали е трудно? Така!

Три години останал Георги във Виена при тогоз^[1] немеца, докато се разчистят пътищата. На четвъртата, като дошли нашенци, и той ги намерил в хана, не могат да го познаят: облечен като немец, с къси гащи и розови чорапи, с голяма шапка и с кадифена връзка на врата: „Абе, Георгий, ти ли си?“ И му се чудили. Всичко това се помни дума по дума.

Е, простили се с немеца, пък Георги взел една книга, то се казвало как се правят боите, пък взел и много книги всякакви, с щампи по тях. Викат му нашенци: „За какво ти са“, пък той вика: „Аз тука изучих изкуството на иконописца“. „Абе каква иконопис, като те икони нямат“. „Не вика, — изучих изкуството.“

А немецът му платил как за слугуването, че и доста. За всичките три години. И сам го изпратил, когато тръгнал керванът, пък те двамата се целували пред всички. Голям бил достлукът им.

Върнал се Георги у дома си, свалил немските дрехи, обул беневреците, ама немските четки и боите не изхвърлил. Сам се щурал по дюкяните, търсил разни работи, сам си правел масло от лен и събирал камъни някакви, че ги чукал в едно хаванче.

То работата на иконописеца край няма. Ти чел ли си ерминията? Аз съм я чел, че и съм се чудил колко много работи трябва да се знаят. Не е то току-тъй: седни, че рисувай.

И почнал Георги икони да майстори. А тогава само в нашия град три нови черкви се заправили: една гръцка, две български.

Гърците, то се знае, свои хора навсякъде имат, току запристигали едни гръцки зографи с един аршин мустаци, щръкнали настрани. Учени хора!

Пък поп Димо, няма пари, не знае кого да търси, току заръчал на Георги деспотските икони, че и празничните, дето са високо на иконостаса. Видели му се като да са хубави Георгиевите образи.

И като почнали да редят българската църква, гръцките зографи не излизат от нея. И все питат Георги къде е учил и едно намират за правилно, според вярата ни, друго за неправилно. Но всички икони харесали.

Зограф Деметрия, грък, му рекъл:

— Знаят алеманците, знаят. Ама ти много не прави като тях, че ние сме православни.

Пък то знаеш ли за какво бил спорът? В „поклонение на влъхвите“ и „Вход господен“, дето се рисуват ослици, Георги бил нарисувал ослиците толкова красиви, колкото и хората. А това според нашата вяра не трябвало да бъде така.

А пък поп Димо рекъл:

— Че защо да не може? Че ослицата не е ли твар божия? Че тя, кротката, не е ли носила на гърба си Спасителя?

И така им затворил устата на гърците.

А нашенци пък много харесвали де що има животни по иконите на Георги. Ще ти направи той един свети Георги и един свети Димитър на такива коне, да ти е драго да ги гледаш. Който разбира от кон, не може да откъсне очи от иконата. Пък на иконата „Рождество

Христово“, нали се рисуват стадата и овчарите, които първи научили за станалото? Тия овчари и тия стада Георги много хубаво рисувал. Овчарите с едни дълги тръби свирят, каквито сега няма, но тогава още ги е имало. А пък овцете, едната хубост.

Много се прочул нашенецът, хубаво печелел. Една майка имал, да добрува и тя на старини.

А у тях в къщи било като в черква. Навсякъде икони. Който влезе, десет пъти трябва да се прекръсти на светите образи, че тогава да седне. А тази неговата майка, баба Богдана, казвала, че синът ѝ виждал светците, когато ги рисувал. А Богородица и Христа да види не можел. Само тях. Тях от други майстори прерисувал. Добре де, питам те аз, а малко ли е дори светците да виждаш? Ти светец виждал ли си? Сляп си за светците и ти като нас.

Значи оправил си нашият косъма. Наперен един, три коня гледа, с добър зоб ги зобе, все нови дрехи носи. А немските не носел. В един сандък ги държал за спомен.

И веднъж, като свършил иконите за една селска църква, рекъл нови няма да прави две години. И тръгнал с керванджиите пак във Виена да се учи. Пак всички викали: „Какво ще учиш, че ти всичко знаеш?“ А той викал: „Не е така, че изкуството, иконописта край нямат“.

Човек да ходи без търговска работа до Виена, това по нашия край не се било чуло. Но хайде, да му не трошим хатъра. Наш човек е. Може пък нещо да излезе. И го взели, без да има своя кола и своя стока. Той на кон, на три катъра разни негови работи. Носел Георги едни малки икони, които искал да покаже на доста си, на немеца.

И като се отбил там в хана, влязъл Георги в камерата и като излязъл, пак в ония дрехи, немските. И веднага тръгнал за дома на приятеля си. Пък той, не щеш ли, се споминал. Че то колко му трябва на човека, за да изчезне от земята? Мислиш много ли?

Но имал други той приятели. Останал. Рекъл на нашите: „Догодина, като дойдете, ще се върна с вас“. Воля твоя. Нашенци се хвърлили да търгуват. Защо са донесли толкова стока?

Хубаво, ама пак настанали кърджалийски времена. Отново излезеш ли на онова чисто полъе, изгубен си. Живеели хората в градовете като обсадени. Три години не си подали носа нашите

търговци. И когато царската войска прогонила разбойниците, нашенци, давай за Липиска, давай за Виена.

Върнал се с тях Георги и се върнал с три торби жълтици. Изкарал ги в немско. А пък нашенци се зачудили. От търговия да спечелиш толкова може, ами от занаят? Ето как почнали да дават момчетата си да учат при зографите на изкуство. От някои станало майстори, от някои не. Но като Георги Зограф втор няма.

Трябва да ти кажа, че тука станал някакъв зулум. Някой влязъл през нощта при старата му майка, нея заклал, каквото имало вдигнал. Не се разбрало кой сторил тая кръвнина. Или ако се разбрало, замълчали, да не се случи и с тях нещо такова. Хората говорят, когато не трябва. А когато трябва, са неми ей като тия камъни.

Тоя Георги много обичал майка си. И много плакал, и много тъжал. И все за нея разправял. Как го е гледала, защото той бил самичък и чирак. Как го е чакала, когато ходел по пустия гурбет. Как и с каква радост го е срещала, като си идвал. И издигнал на гроба ѝ един висок кръст, какъвто друг по тия места нямало. Рекъл — това ще бъде семеен гроб, в който и него ще погребат, и всички, които произхождат от него. Така и станало. А той собственоръчно изчукал на каменния кръст думите: „Смерт и рождение — вечное движение“. И тези думи още личат на белия камък. Какво е искал да каже, не зная, не съм толкова учен. Но че е нещо важно, чувствавам, а пък тебе не питам да ми кажеш, защото и ти сигурно не знаеш.

Издигнал той този кръст на майчиния си гроб и тогава чак се оженил. И си взел мома хубавица, една Ангелина, която била като ангел. И хубава, че и добра, което е рядко. Хубавите жени обикновено слушат какво им говорят дяволите.

След това той рисувал акатиса на манастира. Рисувал всякакви сакати, слепи, недъгави, обзети от бяс и неистови. Нарисувал и онзи свинар, от който Христос изгонил бесовете, че ги вселил в свинете, които полудели и се издавили. Този свинар там в неговите стенописи се е събудил от несвяст, нали е бил бесноват, и гледа с удивени очи на дърветата и цветята. Всичко е много хубаво. И те изпълня с такова състрадание към немощните и нещастните. Нашенци много обичаха да ходят в неговата църква, да почувствуват скръбта, човешката горест. Еле по задушница, пълно беше винаги. И винаги всички се молеха с плач.

Какви бяха задушниците на манастира! Молим се, молим се, пък току всички си покривем главите. Питам аз баба си защо го правим, защо и попът завива главата си с епитрахила. Пък тя ми казва: „Не чу ли тоя лек вятър, дето вееше? Това бяха душите на мъртвите, призовани от нашата молитва. Пък ние си покриваме главите, да не би някоя душа да види човек от нейната кръв и да ѝ стане мило и тя да не иска да се върне с душите, с другите, в чистилището или в рая. Ако такава не се върне с другите души, скита тя цяла вечност по старите баири, по ливадите и лозята и мир не може да си намери.“

И помня, като си открия главата и погледна, виждам точно: „Скитанията на душата по митарства“. И всичките ѝ митарства нарисувани.

За тая църква, като свършил да я зографисва, мартирите ръцете са му целували, а сам игуменът казал: „Велико е умението на ръката ти“.

Нашите все чакали Георги да тръгне отново за Виена, все го питали: „Няма ли да ходиш?“ А той отговарял: „Умряха там достовете ми, пък и няма какво да правя повече. Каквото имаше да уча, научих.“

Той имал, както ти казах, едни дебели книги с щампи. Седял често у дома си да ги разглежда и дълго ги разглеждал. И който му ходил на гости, обяснявал. Имал много щампи за Христовите страсти, имало някакви щампи за блудния син и как Христос се явил на фарисеите. И тия работи все големи майстори ги били правили. А сам той най-много обичал една щампа с един въоръжен конник, на който от лявата страна вървял сам дяволът, а от дясната — смъртта. За себе си казвал, че той, зографът де, е като този конник, между смъртта и дявола, между злите сили и погибелта вечна. А защо е казвал или мислил така, не се знае. Неговият син Койчо искал да замине и той за Виена да учи като баща си, но онзи не дал. Рекъл: „Всичко, което трябва, ще научиш от мене. Че мен самите светци ме спасиха да не се понемча. Взех аз от немците, каквото трябваше. Пък ти ще вземеш и каквото не трябва. Тънка е разликата. Един човек в един век може само да я направи. Аз я сторих тази разлика, но ти няма да можеш.“

Койчо се учил при баща си. Не станал голям, нито добър иконописец. И го знаел. Не всекиму е дадено.

Щастлив бил старият зограф, когато учил и внука си как да държи четката. Димитър бил голям майстор и много нещо взел от дядо

си. Него дядо му проводил във Виена, но само за едно лято. Пък онзи, като дошел, казал, че немците сега правят съвсем друго и най-вече голи жени и мъже, и то все гърци.

Старият зограф изслушал разказа на внука си и нищо не рекъл.

А един ден издебнал внука си, че оня рисува с паче перо гола жена на един лист. Там на място го бил с патерицата, а после го водил да се изповядва. Защото е голям грях. Голи се рисуват само Адам и Ева в рая. И срамните места не се рисуват.

Димитър много се боял от дядо си и повече не повторил.

През последните години на живота си Георги малко рисувал, че и недовиждал, пък най-много говорел и разказвал за майка си. Считал се виновен за смъртта ѝ, че да не било това негово скитане по света, старицата би останала жива. И все говорел, че тя му е простила и че го чака на небето, че се е застъпила пред самата Богородица, греховете му да се простят. Той мислел майка си почти за светица поради мъченическата ѝ смърт.

Един ден влязъл той в дюкяна на внука си, изгонил всички — и калфи, и чираци. И седнал да рисува, нещо, което от дълго време не бил правил.

Една седмица не пуснал никой да припари. И когато влезли, всички ахнали: старият майстор бил нарисувал една Богородица от тия, които наричал сладкоцелувателни. Богородицата се е превила под детето Исус и е положила буза на бузата му. Това е най-великото майчинско умиление. Радост от рождението на сина и скръб за бъдещите му страдания.

Старият зограф нищо не казал, но всички разбрали, че тази сладкоцелувателна е сигурно майка му, почти светицата, която го очаквала високо в седмото небе между ангелите.

Ако ме питаш мене, нарисувал старият зограф синовната обич и майчината милост. Че любов като между майка и син няма друга на земята. Че дори любовта на сина към бащата не е така голяма. Майката, майката, само майката е светица за сина. Ето, така знам аз.

Георги починал почти стогодишен. Пред очите му много неща станали и много неща се изменили. Той сам казал, че земята не е такава, каквато я намерил някога си. И казал, че станали лоши, но и хубави неща и че той си отива от този свят с благост.

Бил погребан при майка си и при жена си, която си отишла преди него. И в този гроб влезли синовете му и внуците му. И винаги при всяко погребение хората се дивели на надписа: „Смерт и рождение — вечное движение“. Но много повече се дивели на сладкоцелувателната, която изнасяли винаги в погребалните шествия, когато умре някой от зографския им род. С надежда де, Георгиевата майка и за току починалия да се застъпи, защото вярвали, че тя има сила на небесата. Затова сладкоцелувателната не е поставена на иконостаса като другите деспотски икони, а виси закачена на източната страна. Тя съпровожда мъртвите до вечното им жилище и се накланя над бледите им лица с утешителна усмивка.

[1] Запазен е правописът на думите както на хартията. — Бел.кор.ел.изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.